

Tchaj-wan

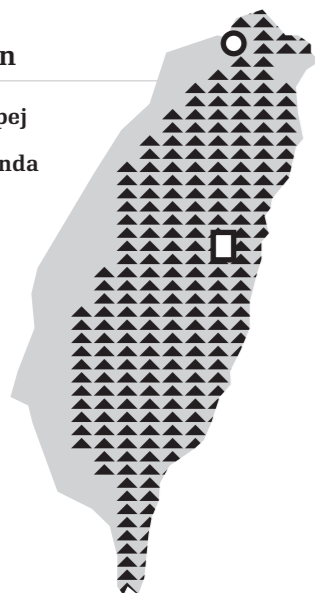

David Zelený / foto: David Zelený

Poprvé se botanik David Zelený na Tchaj-wan podíval v roce 2005 – měl tam zaškolit terénní ekology v rámci projektu na mapování vegetace Tchaj-wanu. Nakonec se však spolupráce rozšířila, v letech 2007 a 2008 tam vyrazil znova a dohromady na ostrově strávil osm měsíců. V oblasti horského mlžného lesa sbírá terénní data a studuje, jak mlha ovlivňuje druhové složení této vegetace. Jak se „botanizuje“ na Tchaj-wanu? A jak se tam vůbec žije?

Tchaj-wan

- Tchaj-pej
- Ao-Wanda
- ▲ hory

Už jsem skoro usnul, když se ozvalo mírné zadunění a všechno se zachvělo. Na šalinu je už trochu pozdě, proletělo mi hlavou, protože pocit to byl hodně podobný tomu, který pravidelně prožívám ve svém brněnském podnájmu. Chvění ale bylo delší než obvykle, kdepak šalina... Zemětřesení! Než jsem stihnul začít přemýšlet, co mám vlastně dělat, bylo to pryč. O týden později se to opakovalo znovu, tentokrát jsem ale spal ve dvanáctém patře úzkého činžáku a skoro minutu si připadal jak na houpačce.

Marná sláva, Tchaj-wan nezapře, že leží na rozhraní asijské a pacifické litosférické desky, kousek od zemětřesením proslulého Japonska. Dá se ale říct, že lidé jsou tady na zemětřesení zvyklí – pokud se tedy dá zvyknout na to, že se vám občas a nepředvídatelně začne třást země pod nohama a sem tam na někoho něco spadne. Když Portugalci v roce 1544 Tchaj-wan „objevili“, nazvali ho *Ilha Formosa* – Krásný ostrov. Zlí jazykové ovšem praví, že tak učinili jen díky tomu, že tenkrát na ostrově nepřistáli a pouze ho míjeli z dálky. Číňané ho naopak odpradáвна popisovali jako peklo na Zemi, zemi bez návratu s nevypočitatelným počasím, jedovatými hady a otrávenou vodou. Když si člověk k častým zemětřesením přidá ještě několik tajfunů, které každoročně ostrov zasáhnou, dusná letní vedra a těžko dostupnou horskou divočinu, nezbude mu než se přiklonit k čínskému pohledu na věc.

Před čtyřmi lety jsem vůbec netušil, kde Tchaj-wan leží – tuhle kapitolu zeměpisu jsem asi prospal. Postupně jsem zjišťoval, že nejsem sám – slečna ve žluté cestovní kanceláři mi sice správně prodala letenku do Tchaj-peje, k ní mi ale vy-

řídila pojištění do Thajska. Takže pro všechny nevědoucí: Tchaj-wan je ostrov o velikosti zhruba poloviny České republiky, leží asi 150 km východně od pobřeží kontinentální Číny a údajně má tvar sladké brambory. Pokud jste stejně jako já sladkou bramboru nikdy předtím neviděli, jeho tvar údajně připomíná taky tvar tabákového listu. A pokud jste neviděli ani tabákový list, tak mně osobně tvarem připomíná buchanu pod binokulárem. Dvacet tři milionů obyvatel, hlavní město Tchaj-pej, nejvyšší hora skoro čtyři tisíce metrů, subtropické klima ovlivňované v létě tajfuny a v různých částech roku monzuny. Tchaj-wan se oficiálně jmenuje Čínská republika a prakticky jde o zemi nezávislou a demokratickou, která má ale tu smůlu, že ji komunistická Čína považuje za svou momentálně trucující provincii. Zbytek světa se k tomuto problému staví pragmaticky – kontinentální Čína je přece jen větší obchodní partner než maličký Tchaj-wan, takže samostatnost ostrova uznává všeho všudy 23 států světa (z Evropy jenom Vatikán). Českou republiku ale Tchaj-wanci považují za nadprůměrně přátelskou, za což asi částečně může Václav Havel, který se v roce 1995 na půdě OSN přimlouval za znovupřijetí Tchaj-wanu do této organizace. Tchaj-wanci taky z nějakého důvodu doslova milují Prahu. Pokud na Tchaj-wanu řeknete, že jste z České republiky, lidé moc netuší, kde to je. Jakmile ale řeknete Praha, všichni už vědí, a buď tam už byli, nebo se tam příští rok s celou rodinou chystají.

Hory

Pokud si chcete udělat obrázek, jak vypadá osídlení Tchaj-wanu, je potřeba k údaji o rozloze (polovina ČR) a počtu obyvatel (dvojnásobek ČR) přidat ještě třetí údaj – totiž že téměř dvě třetiny ostrova tvoří řídko osídlené nebo prakticky nepřístupné hory. Většina populace je tím pádem namačkaná v pásu aglomerací, který se táhne od severu k jihu podél západního pobřeží ostrova. V horách najdete sem tam nějakou vesničku, ve které většinou žijí potomci původních obyvatel – na rozdíl od v nížinách převládající čínské popula-

ce jde o snědé Polynésany s velkýma tmavýma očima. Ještě hlouběji do hor vedou už jenom úzké klikaté silničky, dost často kvůli sesuvům nesjízdné. Pokud máte auto, je všechno snazší – pokud tedy nemáte půjčenou nízkoou Toyota Corrollu jako my, se kterou každou chvíli dřete spodkem. No a pokud auto nemáte, musíte se prostě spolehnout na stopa, přičemž není problém, že by vás nikdo nevzal, ale spíš že nic nejede.

Naše studovaná oblast leží ve střední části ostrova, blízko 24. rovnoběžky. Dostat se tam z Tchaj-peje znamená řídit tři hodiny po dálnici na západním pobřeží a pak odbočit na silnici, která vede skrz hory napříč ostrovem. Pokud máte silný žaludek na nekonečné zatáčky a strmé svahy, můžete po ní přejet ze západního pobřeží na východní, což mimo jiné obnáší vystoupat během nějakých sedmi hodin od moře do výšky téměř 3500 metrů a zase zpět. Na východním pobřeží vás za odměnu čeká průjezd úzkým a téměř kilometr hlubokým vápencovým kaňonem národního parku Taroko, který vážně stojí za to. My ale v nějakých 1500 metrech odbočujeme na malou prašnou silničku, která se klikatí kolem přehradní nádrže až do zastrčené rekreační oblasti Ao-Wanda. Odsud se musí pěšky dál proti toku řeky Wanda do jejího horního údolí.

Wanda znamená v překladu „rozbahněná řeka“ a na první pohled je jasné proč. Ještě před třemi roky vedl z rekreační oblasti na začátek horského treku lanový můstek natažený nějakých deset metrů nad řekou. Nevěřil bych tomu, kdybych to neviděl na fotkách – my tam totiž dorazili asi dva týdny po tajfunu, jehož výsledkem bylo mimo jiné přes deset metrů čerstvě nahromaděných sedimentů, které pohřbily most i s hrází nedaleké přehrady. Nezbývalo tedy než se brodit – na konci září bylo ještě vody po pás, s blížící se zimou a obdobím sucha je ale vody čím dál méně, takže v prosinci už člověk nemusí ani do trenek. Dál se pokračuje po dřevěných schůdkách vedoucích do prudkého svahu, a pokud víte, kde hledat, najdete za chvíli zarostlou cestu s cedulí „Zákaz vstupu“ a obrázkem jedovatého hada. Dál už pokračují jenom skupinky horolezců, protože za tři dny chůze se odtud dá napojit na trek vedoucí ve výšce přes 3000 metrů nad mořem po hřebetě centrálního masivu. A taky skupinky lovců, veskrze domorodců, kteří si k živobytí přivydělávají občasným lovem všeho, co se v lese šustne.

Lov je nelegální, zároveň ale patří k původní aboriginské kultuře, takže není úplně jednoduché udělat si na něj jasný

Wanda znamená v překladu „rozbahněná řeka“ a svoje jméno si opravdu zaslouží – po tajfunu v jejím korytě přibýlo přes deset metrů čerstvě nahromaděných sedimentů.

názor. Pravdou je, že na konci sezóny 2008, možná i v důsledku začínající hospodářské krize, bylo v lesích pořádně rušno a v noci se pro samou střelbu často nedalo ani spát. Když lovce potkáte ve dne, má mačetu a nůši na zádech. V noci vytáhne halogenovou čelovku napájenou z autobaterie na zádech a úzkým kuželem světla systematicky pročesává les kolem. Hledá oči zvířat, která se nechají ostrým světlem úplně paralyzovat, takže pak jenom sedí, civí a čekají na ránu z brokovnice. Tady někde začíná rozpor mezi tím, jak na lovce vlastně koukat. Ano, lov byl součástí jejich kultury tisíce let. Jenže přístup dnešních lovců se posouvá úplně jinak – dřív lovci věděli, kolik zvířat můžou v lese nalovit, aby jejich stavy příliš nesnížili a měli se tak kam vracet oni i jejich synové. Dnešní technologie ale došla tak daleko, že na konci sezóny v lese nezbude doslova ani živáčka. Při poslední loňské výpravě jsme dokonce narazili na lovce, kteří šli po stopách medvěda. Za ulovení hrozí žalář, jenže za jednu medvědí tlapu by dostali na černém trhu v přepočtu statisíce korun a zajistili by tak rodinu na několik let dopředu. Kolik ochránářského citění by měl člověk požadovat od někoho, kdo byl vychovávan v tradiční lovecké kultuře domorodých kmenů a dnes má na vybranou mezi dojížděním do města za podřadnou prací, nelegálním lovem a hledáním útěchy na dně flašky?

Celá oblast, kterou studujeme, leží v nadmořské výšce mezi 1500 a 2500 metry nad mořem – tedy ve výšce, v níž se na Tchaj-wanu vyskytují horské mlžné lesy. A nám jde o to, zjistit, jaký vliv má frekvence mlhy na druhové složení vegetace v těchto lesích. Ukazuje se totiž, že mlžné lesy (a nejen na Tchaj-wanu) mají nejen velké druhové bohatství, ale i vysoké zastoupení endemických druhů (tedy druhů, které nikde jinde nerostou). Kvůli klimatickým změnám však mlhy v mlžných lesích ubývá a otázku je, co se vlastně s těmi druhy bude dít. Naše oblast leží západně od centrálního masivu, který se táhne od severu k jihu přes skoro celý ostrov a vytváří výrazný předěl mezi vlhkou východní částí ostrova, výrazně ovlivňovanou monzunou a tajfuny, a západní částí, ve které je na podzim a v zimě období sucha. V té době sem proniká vzdušná vlhkost jenom jedním horským sedlem a vytváří se zde tak poměrně výrazný mlžný gradient. My pak podél tohoto gradientu v nadmořské výšce přesně 2000 metrů studujeme vegetaci, instalujeme vlhkostní čidla, odebíráme půdní vzorky a děláme vůbec ledasco. Oblastí v minulosti procházela japonská stezka, kterou používali japonští vojáci za okupace ke kontrole horských domorodých kmenů. Stejnou stezku používali později i lesníci, a kde to šlo, vysazovali kultury cypřišků a kryptomérií japonských. Najít lesy s nedotknutou vegetací proto znamená vylézt tam, kam nevede žádná cesta. Neocenitelnou pomocí jsou v takovém případě lovecké stezky, na které člověk občas narazí. Lovci se kolem sebe při chůzi neustále ohánějí mačetou a při troše cviku se dá jejich cesta dobře sledovat. Zároveň jsou jediní, kdo oblast dokonale znají, takže jejich stezky představují nejlepší variantu ze všech možností, kudy se dá lesem projít. Několikrát se nám už podařilo v lesích zoufale zabloudit, a když jsme pak konečně narazili na zářez mačety ve stromě nebo useknutou větev, neskutečně jsme si oddechli. Tchaj-wanské hory jsou ale díky kombinaci specifické geologie, nárazovým srážkám v průběhu tajfunů a častým zemětřesením dost dynamické, a každou chvíli se tak někde objeví větší či menší sesuvy půdy. Často se pak stane, že cesta lesem, kterou jste loni pracně našli, je najednou fuč i s lesem.

V terénu se dá spát buď pod plachtou, nebo v některé ze zastřešených loveckých chajdek. Večerní oheň je nutnost, protože je potřeba okolní divočině jasně oznámit, že jsme tady, navíc to z chajdy vypudí potenciální hady a hlodavce. Výhodou horského mlžného lesa v porovnání s tím subtropickým nížinným přitom je, že v něm prakticky nenarazíte na jedovaté

hady ani pavouky. Z velkých zvířat jsou nejčastěji vidět létající veverka a různé ptactvo, občas parta divočáků a vzácně se korunami stromů prožene skupinka makaků nebo vás ze skály pozoruje kamzík. Z malých potvor občas chytnete klíště, které je v porovnání s tím našim obří a jehož kousnutí bolí jak čert, někdy vám taky pije krev malá pijavice. Jednou se nám podařilo utábořit v místě, kde zřejmě předtím nocovali kamzíci, protože nás do rána pokousalo cosi, čemu prý domorodci říkají kamzičí blechy – desítky krvavých pupínků pak neskutečně svědily další dva týdny. Na co si ale člověk musí dát opravdový pozor, jsou *killer bees*, zabijácké vosy. Ty větší mají tak pět centimetrů, a když kolem vás proletí, získají si značný respekt. Na podzim hledají místo k přezimování, většinou v okolí sesuvů půdy, ve kterých si budují hnízda pod zemí. Jedno takové bylo přímo na hlavním treku do našich hor a několik lidí na to zle doplatilo. Štípnutí způsobuje v horším případě dočasné ochrnutí a v úplně nejhorším smrt udušením; pomáhá na ně prý rychlé přiložení kořene taro, pokud teda víte, kde ho honem najít. Domorodci hnízda zabíjáčkových vos naopak vyhledávají a loví je – jejich těla naložená v kaoliangu, místním silném destilátu z čiroku, platí za výbornou tradiční medicínu, jejíž účinky se shrnují jako *good for men*, dobrý pro chlapy. Zkoušel jsem to a evidentně to funguje – stály mi pak hrůzou i ty vlasy, které už dávno nemám.

Tchaj-pej

Donedávna byla Tchaj-pej po Tokiu nejhustěji obydlené město na světě. Fakt, že už žebříček v hustotě obyvatel nevede, je sice částečně způsoben zahušťováním jiných, hlavně čínských a indických velkoměst, ale taky šikovným tahem místní samosprávy, která nově do výměry města počítá i přilehlé neobydlené sopečné pohoří Ja-ming-šan, a tím se podle tabulkového průměru obyvatelstvo naředilo. V praxi ale ne. Malý domek ve čtvrti Jong-Che, který jsme si na tři měsíce pronajali, je taková vertikální nudle – základy o výměře jen o něco větší než běžná brněnská garsonka, zato ale vytažené do čtyř pater a terasy na střeše, to vše propojené zoučkým schodištěm. Původně tu stály malé domky, které dostávali vojáci Čankajškovy armády a které postupně a neorganizovaně narůstaly do výšky. I když bydlíme ve vlastním domě, v podstatě bydlíme všichni dohromady, protože domy nemají prakticky žádnou zvukovou izolaci. Ráno mě tak pravidelně budilo něčí zvracení, i když se mi za celou dobu nepodařilo zjistit, z které strany se ozývá. Snídat se však musí tak jako tak – v Tchaj-peji stačí v papučích sednout na motorku a za chvíli máte bohatý výběr toho, co si dát. Pokud si o to tedy umíte říct, nebo se aspoň nestydíte na to ukázat. Možností stravování je totiž spousta, ale pravděpodobnost, že bez znalosti čínštiny dostanete to, co chcete, je docela nízká. Není proto od věci najít k obědu nebo k večeři restauraci, kde si jídlo sami nabere do misky a pak jenom zaplatíte. Nebo se dá zajít na noční trh – otevírá každý den po šesté večer a při procházení kolem desítek stánků se vším možným i nemožným se nakonec nacetpe k prasknutí i bez čínštiny. Tchaj-wanské jídlo a láska Tchaj-wanců k jídlu by si zasloužily mnohem delší pojednání, radši toho ale slintající čtenáře ušetřím – člověk odkázaný na českou hospodskou realitu pak totiž snadno propadne hluboké depresi.

Co se týče organizované a cílevědomé kulturní turistiky, nejsem na to ten správný typ. Ze začátku jsem se občas dokopal k tomu, že jsem sedl na metro a zajel se podívat třeba na Čankajškův nebo Sunjatsenův památník, brzy jsem ale zjistil, že tady čas plyne nějak mnohem rychleji než v Čechách, a tím pádem si sice můžete nakrásně něco naplánovat, ale neměli byste počítat s tím, že to nakonec opravdu stihnete. Možná je to tím, že člověk podstatnou část času ve městě

Možností stravování je v Tchaj-peji spousta, ovšem pravděpodobnost, že bez znalosti čínštiny dostanete to, co chcete, je docela nízká. Není proto od věci zajít se navečeřet na noční trh – při procházení kolem desítek stánků se vším možným i nemožným stačí jen ukazovat a nacetpe se k prasknutí i bez čínštiny.

stráví přesunem odněkud někam. Můžete jet metrem, které je výborně zorganizované, ale neřeší to všechno, protože nevede všude. Můžete jet i autobusem, pokud se vám ale podaří zjistit, kam jede, což není z čínských nápisů vždycky úplně jasné. Nebo taxíkem, kterých jezdí všude stovky a které nejsou nějak zvlášť drahé, ale zase – musíte být aspoň trochu schopní řidiči vysvětlit, kam že to chcete. Nakonec tak nejspíš propadnete jinému, úplně nejběžnějšímu způsobu cestování – na motorce. U malého automatického skútru stačí stejně jako na babetě jen přidávat plyn a brzdit, takže motorku má v Tchaj-peji v podstatě každý – a podle toho to taky na silnicích vypadá. Pokud se vám podaří uvíznout v dopravní zácpě, tak vám ale skutečnost, že sedíte na motorce, stejně moc nepomůže. Tchaj-wanský způsob řízení jakéhokoliv dopravního prostředku má jasná pravidla – snaž se být všude první, nikoho nepouštěj a nedávej nikomu přednost, pokud bezpodmínečně nemusíš. Se svým evropským přístupem jsem ze začátku několikrát málem způsobil dopravní nehodu, když jsem třeba v zácpě pouštěl před sebe někoho, kdo přijížděl z vedlejší silnice – zatímco dotyčný nevěřičně kroutil hlavou, řidiči za mnou mohli zešílet. Člověk se ale přizpůsobí rychle – uctivě ohleduplný způsob, kdy pouštíte pořád někoho před sebe a někomu se vyhýbáte, zřejmě funguje jen do určité hustoty provozu. Když ale provoz danou míru překročí, nezbývá než se prostě jen usilovně pořádně někam tlačít. Jiné vysvětlení pro to nemám, rozhodně bych nepodezíral Tchaj-wance z nedostatku ohleduplnosti. Mimo silnice a metro jsou totiž fajn – přijímají vás s tradiční asijskou uctivostí a pohostinností. Pokaždé, když kamarádovi z Tchaj-wanu pomáhám v ČR vyřídit vízum na cizinecké policii, připadá

mi kontrast mezi povýšeným chováním Evropanů k Asiatům a srdečným chováním Asiatů k Evropanům k pláči.

Říká se, že obyvatelé Tchaj-peje se poznají podle toho, že i při návštěvě příbuzných na venkově vdechují vzduch do plic jen krátce a mělce. Pokud stojíte v Tchaj-peji na autobusové zastávce a před vámi je zacpaná silnice se stovkami čmoudících výfuků, začnete vdechovat vzduch úplně stejně. Co se životních podmínek týče, jsou na tom v Tchaj-peji opravdu bledě a většina místních si to taky plně uvědomuje. Nejoblíbenějším tchaj-wanským filmem roku 2008 je *Cape no.7* o mladíkovi, který uteče z Tchaj-peje na jih ostrova a tam dělá poštáka. K oblíbenosti filmu prý přispěla hned první scéna, ve které mladík vyjde ze svého bytu, zakřičí něco nepublikovatelného na adresu Tchaj-peje, rozmlátí kytaru o sloup pouličního osvětlení, sedne na motorku a odjede na jih. Přesně tohle je sen tisíců mladých lidí, kteří sem přišli za prací a které velkoměsto doslova semlelo. Jenže – pokud se narodíte na venkově a nechcete pracovat na rýžovém poli, musíte za prací do města a Tchaj-pej platí na Tchaj-wanu za město měst, stát ve státě. Nezbývá než si pronajmout miniaturní byteček v některém z obřích paneláků, pracovní den strávit kombinací dopravní zácpa – práce – dopravní zácpa a o víkendech a státních svátcích odjet z města pryč. Česká každodennost tak nemá do té tchaj-wanské příliš daleko, jen na Tchaj-wanu jde všechno tak nějak víc do extrémů.

Pokud někdy poletíte na Tchaj-wan, nezůstávejte v Tchaj-peji. Získali byste dost pokřivený obrázek o tom, jaký Tchaj-wan vlastně je. Kdybych měl pojmenovat to, co mě na Tchaj-wanu nejvíc fascinuje, asi bych to shrnul (možná i díky svojí profesní deformaci) do slova diverzita. Nejen ta přírodní, ale i ta kulturní a sociální. Tchaj-wan je zemí s tisíci barvami, chutěmi, vůněmi, zvuky, pocity. Člověk z toho má zákonitě při prvním setkání obrovský kulturní šok. Pokud ho ale přečkáte, čeká vás nezapomenutelný zážitek. A po návratu do Česka, země smažených sýrů, taky hluboká deprese z naší jednobarevné reality. ☒

Autor je odborným pracovníkem Ústavu botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty MU v Brně.

Horský mlžný les na Tchaj-wanu
foto: David Zelený

Fotografie k reportáži Tchaj-wan na straně 10.